

ÚVOD

Co nejlépe žáky připravit pro další studium a pro pozdější osobní, občanský a pracovní život je nepochybně cílem každé školy. V měnící se společnosti to vyžaduje, aby školy a učitelé trvale pracovali na svém rozvoji. Řada odborníků se domnívá, že jednou z nejdůležitějších cest zvyšování kvality vzdělávacího systému je měření výsledků učení žáků a systematické využívání takto získaných informací pro rozvoj škol. Klíčovým zdrojem informací o procesech i výsledcích učení jsou při tom mezinárodní šetření vzdělávacích výsledků, známá pod zkratkami PISA, PIRLS a TIMSS.¹ V ČR je realizuje Česká školní inspekce.

Mezinárodní šetření by měla v první řadě orientovat ty, kdo rozhodují o školství na národní úrovni, politiky a státní úředníky odpovědné za vzdělávání. Kvalitu vzdělávání však nakonec vždy určuje kvalita každodenního dění ve třídách, kvalita výuky. Proto jsme v uplynulých několika letech, díky projektu *Kompetence I* podpořenému Operačním programem Vzdělávání pro konkurenceschopnost a státním rozpočtem ČR, hledali způsoby, jak informace z mezinárodních šetření využít pro každodenní práci učitelů a žáků. Zaměřili jsme se na to, ve kterých úlohách zadávaných v rámci mezinárodních šetření čeští žáci dosahují nižší úspěšnosti než jejich zahraniční vrstevníci. Analýza velkého množství dat, která byla v průběhu několika cyklů šetření PISA, PIRLS a TIMSS shromážděna, ukazuje, že schopnost českých žáků řešit některé typy úloh či otázek dlouhodobě zaostává za jejich celkovým výkonem a navíc se v posledních letech nezlepšuje. Stručně řečeno, ukazuje se, že čeští žáci plně nevyužívají své schopnosti. Jedním z důvodů může být, že se s určitým učivem nebo konkrétním typem úloh žáci setkávají méně než jejich vrstevníci v zahraničí, a proto se u nich nerozvinuly některé dovednosti. Často jde o kompetence či dovednosti, které jsou pro úspěch v budoucím občanském i profesním životě klíčové.

Jako příklad můžeme uvést schopnost při řešení problému v reálném kontextu rozpoznat, kde a jak je vhodné použít matematiku (schopnost matematicky formulovat situaci). Ve výsledcích českých žáků vidíme, že nesmírně důležitá dovednost propojit matematiku praktického života se školní matematikou je slabší než dovednost řešit problémy pouze v oblasti školní matematiky.

Obdobně jsme se v rámci aktivity *Využití výsledků výzkumu pro podporu škol a jejich vzdělávací práce* zmíněného projektu *Kompetence I* podívali i na výkony českých žáků v oblasti čtenářské a přírodovědné gramotnosti z pohledu dílčích operací. Abychom usnadnili učitelům diagnostiku a rozvoj příslušných gramotností u jejich žáků, připravili jsme na základě našich zjištění z minulých cyklů šetření výběr úloh, které se zaměřují zejména na ty dovednosti, které českým žákům dělaly a dělají problémy (jde např. o otázky spojené s posuzováním obsahu a formy čteného textu či znalost postupů vědeckého zkoumání). Uvolněné (tj. odtajněné) úlohy z mezinárodních šetření sice byly anglicky a většinou i česky publikovány a lze se jich dopátrat v knihovnách nebo na internetu. Úlohy ze starších cyklů šetření jsou však prakticky nedostupné a některé dosud u nás vydány nebyly. Navíc úlohy bývají setříděny nikoli podle dovedností, ale podle témat učiva. Konečně jsou zadání v naší publikaci graficky upravena tak, aby je bylo možné jednoduše okopírovat a zadat žákům, a jsou doplněna klíči a někde i metodickými komentáři. Originální úlohy jsme v některých případech doplnili dalšími otázkami nebo úlohami, které mají návodný charakter a mohou pomoci např. žákům, kteří na první pokus úlohy z mezinárodních šetření nevyřeší.

Učitelé tyto úlohy nebo jejich sady mohou využít pro společnou činnost ve výuce, pro individualizaci práce v hodinách či jako domácí úkoly. Do sbírky jsou zařazeny, pokud to bylo možné, jak otázky a úlohy kratší, které ověřují jen jednu vybranou dovednost, tak úlohy delší, komplexní, kde jsou prostřednictvím více otázek ověřovány také ostatní složky určité gramotnosti.

¹ PISA — The Programme for International Student Assessment, PIRLS — Progress in International Reading Literacy Study, TIMSS — Trends in International Mathematics and Science Study. Česká republika se v poslední době účastnila i dalších mezinárodních šetření v oblasti vzdělávání, např. PIAAC, ICCS, ICILS, TALIS. Jejich popis by však šel za rámec této stručné publikace.